

Politievaardigheden onder stress

Politievaardigheden onder stress

Het optimaliseren van aanhouding en zelfverdediging in de praktijk

P.G. Renden
A. Nieuwenhuys
G.P.T. Willemsen
R.R.D. Oudejans

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Tjitske Sluis

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 826 7
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2015 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; MOVE Research Institute Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

	Voorwoord	11
1	Inleiding	15
1.1	Geweldsituaties in de praktijk	15
1.2	Vorbereiding op geweldsituaties: bevoegdheid, toetsing en training	16
1.2.1	Bevoegdheid	16
1.2.2	Toetsing	17
1.2.3	Training	18
1.3	Acute stress	19
1.4	Acute stress en AZV	21
1.5	Doel en vraagstelling van het onderzoek	22
2	Studie 1 : De voorbereiding en AZV-prestaties van politieambtenaren in de praktijk: een vragenlijststudie	25
2.1	Inleiding	25
2.2	Onderzoeksopzet	26
2.2.1	Respondenten	26
2.2.2	Vragenlijst	26
2.2.3	Statistische analyse	28
2.3	Resultaten en discussie	29
2.3.1	Ervaring respondenten	29
2.3.2	Meningen respondenten	30
2.3.3	Extra ervaring	31
2.3.4	Stress	33
2.3.5	Aanbevelingen voor AZV-training	34
2.4	Samenvatting en conclusies	35

3	Algemene onderzoeksopzet experimentele studies	37
3.1	Verantwoording	37
3.2	Experimentele condities	37
3.3	Stressmanipulatie	37
3.4	Prestatiescores	38
3.5	Statistische analyse	38
4	Studie 2: Effecten van stress op de AZV-uitvoering van politieambtenaren	39
4.1	Inleiding	39
4.2	Onderzoeksopzet	40
4.2.1	Deelnemers	40
4.2.2	Experimentele taken	40
4.2.3	Experimentele condities	40
4.2.4	Uitkomstmaten	42
4.3	Resultaten en discussie	43
4.3.1	Stressmanipulatie	43
4.3.2	Prestatie	43
4.3.3	Bewegingsuitvoering	44
4.3.4	Houding	45
4.4	Samenvatting en conclusies	46
5	Studie 3: Effecten van stress op het handelen door politieambtenaren tijdens een aanhouding	47
5.1	Inleiding	47
5.2	Onderzoeksopzet	48
5.2.1	Deelnemers	48
5.2.2	Scenario en taken	49
5.2.3	Dreiging	49
5.2.4	Uitkomstmaten	50
5.2.5	Statistische analyse	51
5.3	Resultaten en discussie	51
5.3.1	Stress	52

5.3.2	Keuzegedrag	52
5.3.3	Prestatie	53
5.4	Samenvatting en conclusies	54
6	Studie 4: Effecten van stress op de AZV-uitvoering van politieambtenaren met en zonder vechtsportervaring	57
6.1	Inleiding	57
6.2	Onderzoeksopzet	59
6.2.1	Deelnemers	59
6.2.2	Taken	59
6.2.3	Opzet	60
6.2.4	Uitkomstmaten	62
6.2.5	Statistische analyse	62
6.3	Resultaten en discussie	62
6.3.1	Stressmanipulatie	63
6.3.2	Prestatie	63
6.4	Samenvatting en conclusies	66
7	Studie 5: Training gestoeld op instinctieve reacties: effecten op AZV-prestaties in geweldsituaties	69
7.1	Inleiding	69
7.2	Onderzoeksopzet	70
7.2.1	Deelnemers	70
7.2.2	Scenario's	71
7.2.3	Trainingen	72
7.2.4	Uitkomstmaten	73
7.2.5	Statistische analyse	75
7.3	Resultaten en discussie	75
7.3.1	Stressmanipulatie	75
7.3.2	Prestatie	76
7.4	Samenvatting en conclusies	78

8 Samenvatting en aanbevelingen voor de praktijk 79

8.1	Samenvatting	79
8.2	Aanbevelingen voor de praktijk	84
8.2.1	Vaker trainen	85
8.2.2	Realistischer trainen	85
8.2.3	Vaardigheden gebaseerd op instinctieve reacties	86
8.3	Hoofdpunten uit het onderzoek	87
8.3.1	AZV-gebruik in de praktijk	87
8.3.2	Effecten van stress op de AZV-uitvoering	87
8.3.3	Trainen van meer instinctieve vaardigheden	88

9 Praktijkgericht trainen 89

9.1	Inleiding	89
9.2	Het Huis van Gevaar	90
9.2.1	Gevaarniveaus	91
9.2.2	Stressniveaus	92
9.3	Praktijkgericht trainen volgens Het Huis van Gevaar	92
9.3.1	Wit	92
9.3.2	Geel	93
9.3.3	Oranje	93
9.3.4	Rood	93
9.3.5	Zwart	94
9.4	Voorwaarden voor effectieve training	94
9.5	Veiligheid	95
9.5.1	Veiligheidsprotocol	96
9.5.2	De safety coach	98
9.6	Samenhang in vaardigheden	99
9.7	Een volledig uitgeschreven training volgens Het Huis van Gevaar	100
9.7.1	Beschrijving leerinhoud	101
9.7.2	Werkstations	101
9.7.3	Organisatie	106
9.8	Praktijkgerichte trainingsoefeningen	107
9.8.1	Casus café: verdachte is doorgereden na een aanrijding (niveau geel/oranje/rood)	107
9.8.2	Schematisch weergegeven praktijkoefeningen	109
9.9	Afsluitende opmerkingen	115

Literatuur	117
------------	-----

Bijlagen	123
----------	-----

1	Tabellen bij hoofdstuk 2 (studie 1)	123
2	Tabellen bij hoofdstuk 5 (studie 3)	126
3	Tabellen bij hoofdstuk 6 (studie 4)	127
4	Benodigde materialen voor de HOP-training	128
5	Onderwijskaarten	130

Over de auteurs	131
-----------------	-----

Voorwoord

Het werk in de basispolitiezorg kent vele componenten. Het takenpakket van politieambtenaren bestaat onder andere uit dagelijks politietoezicht, preventieadvies om bijvoorbeeld inbraken te voorkomen, hulpverlening en handhaving van wetten en regelgeving. Dit betekent dat politieambtenaren vele vaardigheden moeten beheersen, ondanks het feit dat de tijd en middelen om te trainen zeer beperkt zijn. Daar komt bij dat politieambtenaren zich in situaties kunnen bevinden waarin zij een hoge mate van stress ervaren. De stress die in dat soort situaties kan optreden, kan negatieve effecten hebben op politieprestaties. Voorbeelden zijn situaties waarin mensenlevens op het spel staan of waarin politieambtenaren met geweld geconfronteerd worden.

Vanwege de potentiële invloed van stress op politieprestaties, wordt sinds 2006 aan de Faculteit der Bewegingswetenschappen (Vrije Universiteit) systematisch wetenschappelijk onderzoek gedaan naar politievaardigheden in stressvolle situaties. Vooral vuurwapengebruik heeft veel aandacht gekregen, omdat schietincidenten meestal grote gevolgen hebben en de kwaliteit van vuurwapengebruik in de praktijk vaak minder is dan tijdens schiettoetsen. Daarnaast zijn, door het gebruik van verfpatronen, vuurwapensituaties relatief gemakkelijk te onderzoeken in experimentele situaties. Dit onderzoek heeft geleid tot twee eerdere uitgaven van Politie & Wetenschap (53a: Oudejans, Nieuwenhuys & Willemsen, 2010; 53b: Nieuwenhuys, Willemsen & Oudejans, 2012), waarin is beschreven hoe acute stress een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van vuurwapengebruik (53a) en op de keuzes die politieambtenaren hierin maken (53b). Ook zijn aanbevelingen gedaan waarmee politietrainingen aangepast zouden kunnen worden om prestaties in stressvolle situaties te verbeteren.

Hoewel schietincidenten een enorme impact hebben, komen ze in verhouding weinig voor. Fysiek geweld tegen politieambtenaren komt veel vaker voor en betreft het grootste deel van de geweldsincidenten waarmee politieambtenaren tijdens hun werk te maken krijgen. Toch heeft fysiek geweld nog weinig

aandacht gekregen in wetenschappelijk onderzoek, terwijl jaarlijks alleen al in Amsterdam gemiddeld zo'n 40.000 aanhoudingen worden verricht. Daarnaast zijn fysieke geweldsituaties vaak complexer dan verwacht, omdat rekening moet worden gehouden met onder andere mentale, morele en juridische aspecten. Daarom is in 2010 een nieuw project gestart, waarin onderzoek is gedaan naar de invloed van stress op de kwaliteit van aanhoudings- en zelfverdedigingsvaardigheden (AZV). De uitkomsten van dit onderzoek worden in dit onderzoeksrapport beschreven.

De kern van dit rapport bestaat uit een rapportage van vijf studies naar de effecten van stress op verschillende componenten van de AZV, zoals de motorische uitvoering van vaardigheden, communicatie met een verdachte en proportionaliteit van handelen. Daarnaast hebben we onderzocht of politieambtenaren die in hun eigen tijd meer trainingservaring hebben opgedaan (bijvoorbeeld met vechtsporten) anders reageren onder stress dan politieambtenaren die dat niet hebben gedaan. Tot slot hebben we onderzocht of een speciale trainingsinterventie in vergelijking met reguliere AZV-training een positief effect heeft op prestaties van politieambtenaren in realistische en stressvolle scenario's.

Uit het onderzoek blijkt dat stress een negatieve invloed heeft op vele componenten van AZV (onder andere motorische uitvoering, communicatie, proportionaliteit), ongeacht het niveau van training. Wel blijkt dat politieambtenaren met extra ervaring (bijvoorbeeld door training in eigen tijd), ook onder stress, vaak beter presteren dan politieambtenaren zonder extra ervaring. Tot slot blijkt dat politieambtenaren na een reguliere AZV-training niet beter gaan presteren in realistische, stressvolle scenario's, terwijl ze dat wel doen na een alternatieve training van vaardigheden die gestoeld zijn op instinctieve reacties.

Na een inleiding in hoofdstuk 1, wordt in hoofdstuk 2 een vragenlijststudie onder politieambtenaren besproken. In hoofdstuk 3 volgt een beschrijving van de algemene onderzoeksopzet van vier experimentele studies die in hoofdstuk 4 tot en met 7 worden besproken. In hoofdstuk 8 volgt een samenvatting met de belangrijkste conclusies en implicaties voor de praktijk. Tot slot wordt in hoofdstuk 9 een vertaalslag gemaakt van wetenschap naar politietraining. Hierin beschrijven we een trainingsmethodiek op basis waarvan politietraining onder stress op een effectieve en verantwoorde wijze opgezet kan worden.

Het huidige rapport had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van verschillende mensen en organisaties. Het grootste deel van de studies is uitgevoerd op het Politie Trainingscentrum Overamstel in Amsterdam. Onze dank gaat uit naar voormalig coördinator Gerard Vrooland en de IBT-docenten Martin Kombrink, Peter Jager, Chris Londeman, Johan Ekkelboom, Wayne Verheuv

en Tommy van Hees, die het mogelijk maakten onze studies uit te voeren. Onze dank gaat verder uit naar Siemen Albada (voormalig korps Twente), Migchiel Dirksen (voormalig korps Rotterdam-Rijnmond) en Jos Starmans (voormalig korps Limburg-Zuid) voor hun hulp bij het uitzetten van onze vragenlijsten (hoofdstuk 2) en Peter Pappot (Politie Trainingscentrum in Den Bosch) voor het beschikbaar stellen van faciliteiten voor het experiment beschreven in hoofdstuk 7. Ook danken wij TNO Soesterberg voor het beschikbaar stellen van de onderzoeksruijnte en -apparatuur voor het experiment beschreven in hoofdstuk 4. Vanzelfsprekend bedanken wij de deelnemers van de verschillende experimenten, die zich vrijwillig – en in de meeste gevallen met veel interesse en enthousiasme – hebben blootgesteld aan de verschillende scenario's in het onderzoek. Verder gaat onze dank uit naar Annemarie Landman van de Faculteit der Bewegingswetenschappen, die een grote bijdrage aan meerdere studies heeft geleverd. Ook bedanken wij een aantal studenten (Suzanne Geerts, Nathalie Daalder, Hans de Cock, Marijn Hulshof, Rüben Spapens) van deze faculteit die, als onderdeel van hun masteronderzoeksstage, ook hun bijdrage hebben geleverd aan een aantal studies in deze rapportage. Tot slot willen we graag Frits Vlek en Annemieke Venderbosch van Politie & Wetenschap bedanken voor hun input en het financieel mogelijk maken van het onderzoek.

Amsterdam, maart 2015

Peter Renden
Arne Nieuwenhuys
Gerard Willemsen
Raoul Oudejans

Inleiding

1.1 Geweldsituaties in de praktijk

Politieambtenaren hebben tijdens hun werk van tijd tot tijd te maken met fysiek geweld (onder andere Naeyé, 2005; Naeyé & Bleijendaal, 2006; Timmer, 2005). In de meeste gevallen van fysiek geweld is er sprake van een verdachte die zich verzet tijdens de aanhouding (Naeyé & Bleijendaal, 2006). Andere voorbeelden van situaties waarbij fysiek geweld voorkomt, zijn het onder controle krijgen van mensen onder invloed van alcohol of drugs, omstanders die zich bemoeien met een politieoptreden of agressie tijdens bemiddeling bij ruzies. Om zich te wapenen tegen fysiek geweld hebben politieambtenaren een wettelijk vastgestelde geweldbevoegdheid en leren en trainen zij aanhoudings- en zelfverdedigingsvaardigheden (AZV) tijdens hun integrale beroepsvaardigheidstraining (IBT).

In deze inleiding beschrijven we hoe de geweldsbevoegdheid, toetsing en training van politieambtenaren is vastgesteld. Daarna gaan we dieper in op het stressvolle karakter van geweldsituaties en de manier waarop stress van invloed kan zijn op politieprestaties. In het verlengde daarvan beschrijven we een eerdere studie, waarin werd gevonden dat de uitvoering van AZV verslechterde onder de invloed van stress (Nieuwenhuys e.a., 2009). Deze studie leverde niet alleen nieuwe inzichten op (bijvoorbeeld hoe AZV-prestaties te meten zijn in een experiment), maar ook nieuwe vragen, die mede aanleiding waren voor dit onderzoeksproject. In de laatste paragraaf zetten we het doel en de vraagstellingen van dit rapport uiteen.

1.2 Voorbereiding op geweldsituaties: bevoegdheid, toetsing en training

1.2.1 Bevoegdheid¹

De geweldsbevoegdheid van politieambtenaren brengt de nodige verantwoordelijkheid met zich mee. In de eerste plaats is deze verantwoordelijkheid voor de politie vastgelegd in de Politiewet (2012) en de Ambtsinstructie (1994). In artikel 4 van de Ambtsinstructie wordt het volgende gesteld met betrekking tot het dragen van geweldsmiddelen:

‘Het gebruik van een geweldsmiddel is uitsluitend toegestaan aan een ambtenaar:

- a aan wie dat geweldsmiddel rechtens is toegekend voor zover hij optreedt ter uitvoering van de taak met het oog waarop het geweldsmiddel hem is toegekend, en
- b die in het gebruik van dat geweldsmiddel is geoefend.’

Met betrekking tot het gebruik van politiegeweld stelt artikel 7 (lid 1) van de Politiewet:

‘De ambtenaar van politie die is aangesteld voor de uitvoering van de politietaak is bevoegd in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening geweld te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit, mede gelet op de aan het gebruik van geweld verbonden gevaren, rechtvaardigt en dat doel niet op een andere wijze kan worden bereikt. Aan het gebruik van geweld gaat zo mogelijk een waarschuwing vooraf.’

Het begrip ‘geoefendheid’, dat vermeld is in de Ambtsinstructie, is gedefinieerd in de Regeling Toetsing en Geweldbeheersing Politie (RTPG, stcrt 2001, 247), die is geïntroduceerd in januari 2002. Met de komst van de RTGP kwam er voor politieambtenaren formeel 32 uur per jaar beschikbaar om hun vaardigheden te trainen en zich te laten toetsen op hun schietvaardigheid (tweemaal per jaar), AZV (eenmaal per jaar) en kennis van gevaarbeheersing (eenmaal per

¹ Deze paragraaf komt bijna letterlijk overeen met een paragraaf uit uitgaven 53a (Oudejans, Nieuwenhuys & Willemsen 2010) en 53b (Nieuwenhuys, Willemsen & Oudejans, 2012). Omdat we ook in deze uitgave een volledig beeld willen geven, hebben we besloten om de paragraaf ook in deze uitgave op te nemen.

jaar). Het slagen voor de toetsen is een voorwaarde om geweldsmiddelen te mogen dragen en geweld toe te passen.

1.2.2 Toetsing

De RTGP-toets voor AZV richt zich voornamelijk op de juiste uitvoering van de vaardigheden. Politieambtenaren werken in tweetallen en voeren de gevraagde vaardigheden over het algemeen op een collega (gespeelde verdachte) uit die op dat moment niet getoetst wordt. Het uitoefenen van AZV tijdens de toets wijkt op een aantal punten af van de praktijk. Zo krijgen politieambtenaren tijdens de toets de opdracht om een bepaalde vaardigheid uit te voeren, terwijl zij in de praktijk op basis van hun eigen inschatting geschikte vaardigheden moeten selecteren. Door het handelen naar eigen inzicht, spelen, naast de uitvoering van een vaardigheid, ook andere variabelen mee. Zo moet het uitgevoerde geweld subsidiair en proportioneel zijn en voor het beoogde doel redelijk en gematigd (zie de Ambtsinstructie in paragraaf 1.2.1). Dit soort aspecten komen door de huidige setting van de toets minder aan de orde.

Ook is de collega die tijdens de toets de verdachte speelt, meestal een meewerkende verdachte. Deze toont nauwelijks agressie en biedt geen verzet tijdens de handelingen van de politieambtenaren die op dat moment getoetst worden. In de praktijk komen agressie en verzet echter wel voor (zie onder andere Naeyé, 2005). Daardoor kan een politieambtenaar acute stress ervaren (Anderson e.a., 2002; zie paragraaf 1.3 voor een definitie van acute stress), een factor die tijdens het toetsen in de meeste gevallen niet wordt meegenomen. Dat is opmerkelijk, omdat uit onderzoek blijkt dat acute stress vaak een negatieve invloed heeft op het presteren van politieambtenaren (Nieuwenhuys e.a., 2009; Nieuwenhuys & Oudejans, 2010; Oudejans, 2008).

Door het verschil in gevaar en stressbeleving in de praktijk en tijdens de toets handelen politieambtenaren in de praktijk vaak anders dan tijdens de toets. De huidige AZV kennen hun oorsprong in de vechtsport en kunnen tijdens een gecontroleerde setting, zoals tijdens een toets, prima worden uitgevoerd. Uit de praktijk komen echter geluiden dat deze vaardigheden tegen agressieve verdachten niet goed werken of bijna niet toe te passen zijn, zeker als stress het motorische handelen van de politieambtenaren verder beperkt. Door

2 Elke verwijzing naar dit artikel is ook een directe verwijzing naar uitgave 53a (Oudejans, Nieuwenhuys & Willemsen, 2010), waarin deze studie beschreven is.

de verschillen tussen de toets en de praktijk komt het voor dat politieambtenaren de toets als een toneelstukje zien in plaats van als een moment waarop vaardigheden voor de praktijk worden getoetst (Witzier, 2006). Samengevat: bovengenoemde punten suggereren dat de AZV-toets niet voldoende overeenkomt met wat er in de praktijk van politieambtenaren gevraagd wordt.

1.2.3 Training

Tijdens de 32 uur IBT die op basis van de RTGP beschikbaar is, worden ook de AZV getraind. Naast de jaarlijkse toetsdag, waarop politieambtenaren ongeveer een uur krijgen om zich op de AZV-toets voor te bereiden, zijn er nog twee of drie trainingsdagen per jaar. Deze dagen bestaan vaak uit twee uur theorie, twee uur AZV-training, twee uur schiettraining en twee uur trainen van praktijksituaties. Dit betekent dat politieambtenaren jaarlijks effectief vier tot zes uur hebben om hun AZV te trainen.

Vier tot zes uur AZV-training staat haaks op de gedachte dat mensen duizenden uren training (Ericsson, 1996) en honderdduizenden herhalingen (Crossman, 1959; Kottke, 1980) nodig hebben om zeer bedreven te worden in de uitvoering van motorische vaardigheden, zoals de AZV. Als voorbeeld verwijzen we naar een studie van Ericsson en anderen (1993), waarin zij vonden dat muzikanten op topniveau ongeveer 25 uur per week (over 10 jaar) hadden geoefend, terwijl muzikanten op amateurniveau ongeveer 2 uur per week hadden geoefend. Vergelijkbare resultaten werden gevonden in studies met sporters (zie bijvoorbeeld Ward e.a., 2007). Omdat politieambtenaren gemiddeld veel minder dan twee uur per week trainen (namelijk slechts vier tot zes uur per jaar), kan gesteld worden dat zij niet optimaal zijn voorbereid als het gaat om AZV. Toch eist Politie Nederland, maar ook onze samenleving, dat politieambtenaren professioneel optreden, zowel in mentaal, tactisch en technisch als in juridisch opzicht. Dat dat lang niet altijd lukt, wordt onderstreept door Timmer (2005) die beschrijft dat het handelen door de basispolitiezorg in gevaarsituaties doorgaans weinig gestructureerd verloopt en dat politieambtenaren nauwelijks kunnen terugvallen op uitgewerkte en ingetrainde procedures.

1.3 Acute stress

Naast de geringe voorbereidingstijd is stress tijdens geweldsituaties vaak ook een beperkende factor op het presteren van politieambtenaren. Door agressie van een of meerdere verdachten of door het belang van goed presteren kan acute stress optreden.

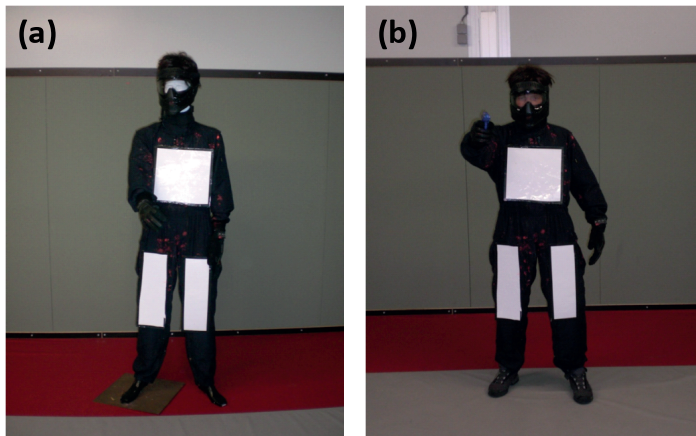
‘Stress kan worden opgevat als een breed concept dat staat voor een aantal zeer complexe emotionele en motivationele processen die zich voordoen als gevolg van dreiging. Deze dreiging is gebaseerd op iemands subjectieve interpretatie van een situatie en heeft betrekking op ondermijning van iemands eigenwaarde tijdens prestaties of sociale situaties, fysiek gevaar, of gevoelens van onveiligheid en onzekerheid.’ (Schwenkmezger & Steffgen, 1989: 78-79)³

Door het ervaren van stress is het mogelijk dat politieambtenaren minder goed presteren dan ze op basis van hun training zouden moeten kunnen, terwijl een optimale prestatie juist gewenst is.

In de afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar de effecten van stress op het schietgedrag van politieambtenaren. In het onderzoek van Nieuwenhuys en Oudejans (2010) werd aan deelnemers gevraagd om onder stressvolle en minder stressvolle omstandigheden (voor de condities, zie figuur 1.1) te schieten. Er werd ofwel geschoten op een etalagepop (weinig stress) ofwel op een opponent (een ervaren vuurwapendocent) die terugvuurde met verfpatronen (Simunition®, FX Marking Ammunition) (veel stress). Door de pijnprikkel die ontstaat als een deelnemer geraakt wordt met verfpatronen en vooral door de verwachting daarvan, neemt de stress toe en wordt de stress zoals die wordt ervaren in de praktijk, benaderd. De resultaten van verschillende experimenten lieten zien dat de schietprestaties slechter waren in condities met meer stress dan in condities met minder stress (Nieuwenhuys & Oudejans, 2010; 2011⁴; Oudejans, 2008).

³ Nederlandse vertaling van de definitie. Deze vertaling is eerder opgenomen in uitgave 53b (Nieuwenhuys, Willemsen & Oudejans, 2012).

⁴ Elke verwijzing naar dit artikel is ook een directe verwijzing naar uitgave 53a (Oudejans, Nieuwenhuys & Willemsen, 2010) waarin deze studie beschreven is.

Figuur 1.1: Opponent tijdens de schietoefeningen in het experiment van Nieuwenhuys en Oudejans (2010). In de lage-stressconditie was de opponent een etalagepop (a). In de hoge-stressconditie was de opponent een ervaren vuurwapendocent die kon terugschieten met verfpatronen (b)

De negatieve invloed van stress op schietprestaties kan worden uitgelegd aan de hand van het theoretisch model van Nieuwenhuys en Oudejans (2012)⁵ over stress en motorisch handelen. Hierin wordt uitgelegd dat als iemand stress ervaart, het moeilijker is om de aandacht bij de taak te houden (zoals het doel waar iemand op mikt), doordat de aandacht naar dreigingsgerelateerde stimuli getrokken wordt (zoals de mogelijkheid om geraakt te worden; zie ook Eysenck e.a., 2007). Analyses van het kijkgedrag van deelnemers maakt het mogelijk om te beoordelen waar de (visuele) aandacht op gericht is. In de eerder beschreven experimenten keken de deelnemers in de conditie waarin ze geraakt konden worden langer naar het vuurwapen en het gezicht van de opponent. Daardoor bleef er minder aandacht over voor de doelwitten die geraakt moesten worden. Verder doken deelnemers meer in elkaar (om de kans te verkleinen geraakt te worden) en keken ze weg van de opponent tijdens het herladen van het vuurwapen. Ook versnelden ze hun handelen in een poging de tijd waarin ze geraakt konden worden te verkleinen (zoals ze rapporteerden na de experimenten). Het lijkt erop dat deelnemers minder goed in staat waren om hun aandacht bij de taak (raak schieten) te houden, doordat ze waren afgeleid door stress. Daardoor schoten ze slechter dan onder de omstandigheden waarin niet op ze werd teruggevuurd.

⁵ Elke verwijzing naar dit model is ook een directe verwijzing naar uitgave 53b (Nieuwenhuys, Willemsen & Oudejans, 2012) waarin dit model beschreven is.

Dat stress van invloed is op aandacht maakt het aannemelijk dat stress ook van invloed is op het maken van keuzes. Daarom onderzochten Nieuwenhuys, Savelsbergh en Oudejans (2012)⁶ of het keuzegedrag van politieambtenaren verschilde in condities met meer en minder stress. In die studie stonden deelnemers voor een videoscherm en moesten zij beslissen of ze wel of niet op een verdachte zouden schieten die plotseling tevoorschijn kwam. De verdachte kwam ofwel te voorschijn met een wapen en schoot ofwel hij kwam te voorschijn met zijn handen omhoog en gaf zich over. In de conditie met meer stress werd een 'terugschietkanon' gebruikt dat kleine, plastic balletjes schoot en voor een pijnprikkel zorgde als de deelnemer geraakt werd. In deze conditie maakten de politieambtenaren snellere en meer verkeerde keuzes: ze schoten eerder en schoten vaker per ongeluk op een verdachte die zich overgaf. Omdat de visuele aandacht (kijkgedrag) in beide condities vergelijkbaar was, impliceren de resultaten dat als politieambtenaren meer stress ervaren, zij meer last hebben van een sterkere verwachting van dreiging en eerder dienovereenkomstige keuzes maken (zie bijvoorbeeld ook Bishop, Duncan, Brett & Lawrence, 2004; Bishop, Duncan & Lawrence, 2004).

1.4 Acute stress en AZV

Hoewel fysiek geweld in de politiepraktijk veel vaker voorkomt dan vuurgevechten, zijn dit soort situaties veel minder onderzocht. Toch hebben Nieuwenhuys en anderen (2009) al een eerste aanzet gedaan om de invloed van stress op de uitvoering van AZV te onderzoeken. Om de kwaliteit van AZV-uitvoering te beoordelen, werkten zij met een 5-puntsbeoordelingsschaal. Deze beoordelingsschaal werd getest op betrouwbaarheid en validiteit en op beide onderdelen geschikt bevonden. Hierdoor is het mogelijk een kwaliteitsoordeel te geven over de AZV-prestatie van politieambtenaren. Om de vraag te beantwoorden of stress van invloed was op de AZV-uitvoering, voerden deelnemers in een conditie met minder stress hun AZV-technieken op een stootkussen uit, terwijl zij in een conditie met meer stress dezelfde vaardigheden uitvoerden tegen een opponent die er agressief uitzag en zich ook zo gedroeg (maar feitelijk weinig tot geen verzet bood). De beoordelingen van IBT-docenten lieten zien dat verscheidene AZV-uitvoeringen (zoals het uitvoeren van een stoot of een arm-

6 Elke verwijzing naar dit artikel is ook een directe verwijzing naar uitgave 53b (Nieuwenhuys, Willemsen & Oudejans, 2012) waarin deze studie is beschreven.

greep) slechter waren onder verhoogde stress. Het lijkt er dus op dat politieambtenaren ook bij de uitvoering van AZV moeite hebben om hun aandacht bij de taak te houden als zij meer stress ervaren. Toch is het niet helemaal uit te sluiten dat, naast meer stress, ook het fysieke gedrag van de opponent van invloed is geweest op de AZV-uitvoering van de deelnemers. Zo was hij in de hoge-stressconditie bijvoorbeeld meer in beweging en gaf hij de deelnemer zo nu en dan een duw. Bovendien gaven de beoordelingen geen inzicht in de reden *waarom* de prestaties onder hoge stress slechter waren dan onder lage stress. Gezien het feit dat iedere politieambtenaar regelmatig met fysiek geweld in aanraking kan komen, wilden we in het onderhavige onderzoek meer inzicht krijgen in de invloed van stress op het handelen van politieambtenaren tijdens fysieke geweldsituaties.

1.5 Doel en vraagstelling van het onderzoek

De resultaten van Nieuwenhuys en anderen (2009) geven aanleiding voor verder onderzoek. Zo is het bijvoorbeeld goed om te staven of de resultaten die in wetenschappelijke experimenten gevonden worden, overeenkomen met de perceptie van politieambtenaren in de praktijk. Daarnaast is het interessant om uit te vinden wat er precies gebeurt in de uitvoering van AZV waardoor de prestaties slechter zijn onder stress. Ook is het van belang om verder te kijken dan alleen de uitvoering van AZV; wat doet stress met communicatie, houding, proportionaliteit enzovoort? En wat kan in training gedaan worden om negatieve invloed van stress te verminderen? De volgende vragen staan daarom centraal in het onderzoek dat in dit rapport wordt beschreven:

- 1 Hoe ervaren politieambtenaren hun AZV-voorbereiding en hun AZV-prestaties in geweldsituaties? En is er een verschil tussen percepties van politieambtenaren die meer en minder ervaring hebben of die meer en minder stress ervaren tijdens hun werk?
- 2 Wat zijn de effecten van stress op de motorische uitvoering van AZV?
- 3 Wat zijn de effecten van stress op het handelen (communicatie, fysieke vaardigheden, proportionaliteit enzovoort) van politieambtenaren tijdens een arrestatie?
- 4 Kan de invloed van stress worden verkleind door het aantal trainingen te verhogen?
- 5 Wat is het effect van een trainingsinterventie, gestoeld op instinctieve reacties, op prestaties van politieambtenaren?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is een vijftal studies uitgevoerd. In studie 1 (hoofdstuk 2) onderzochten we door middel van een onlinevragenlijst of de bevindingen van eerdere experimenten overeenkomen met de beleving van politieambtenaren in de praktijk. Ook onderzochten we of een verschil in AZV-ervaring (meer versus minder) en ervaren stress (vaak versus minder vaak) een verschil in beleving opleverde. In studie 2 (hoofdstuk 4) onderzochten we de effecten van stress op de uitvoering van fysieke vaardigheden door houdings- en bewegingsvariabelen van de politieambtenaren te meten. Hierdoor konden we inzicht krijgen in wat er precies met de uitvoering gebeurt zodra de stress verhoogd wordt. In studie 3 (hoofdstuk 5) voerden we een experiment uit waarin politieambtenaren een verdachte moesten aanhouden en daarin zelf moesten bepalen wat hun aanpak zou zijn. In dit experiment werd dus niet alleen gekeken naar de uitvoering van vaardigheden, maar ook naar gemaakte keuzes, communicatie, proportionaliteit van handelen enzovoort.

In studies 4 en 5 onderzochten we hoe AZV-prestaties onder stress verbeterd kunnen worden. In studie 4 (hoofdstuk 6) beoordeelden we prestaties van politieambtenaren met en zonder vechtsportervaring. Ook onderzochten we of de prestaties van deelnemers met vechtsportervaring anders werden beïnvloed door stress dan prestaties van deelnemers zonder vechtsportervaring. Als prestaties van politieambtenaren met extra trainingservaring inderdaad minder beïnvloed zouden worden door stress, zou het verhogen van de trainingsfrequentie een oplossing kunnen zijn om politieambtenaren beter te laten presteren in stressvolle situaties. Tot slot onderzochten we in studie 5 (hoofdstuk 7) het effect van een trainingsmethode, gestoeld op instinctieve reacties (FIRST™), op de prestaties van politieambtenaren in een aantal realistische scenario's. Op deze manier konden we een oordeel geven over de bruikbaarheid van deze trainingsmethode, met in het achterhoofd het beperkt aantal trainingsuren dat beschikbaar is in de huidige IBT.

De uitkomsten van de verschillende studies zijn in hoofdstuk 8 samengevat. In hoofdstuk 9 wordt een trainingsmethodiek beschreven (Het Huis van Gevaar) voor het trainen van de vaardigheden van politieambtenaren in de praktijk. In het kader van de huidige rapportage staat het trainen van AZV daarbij centraal.